

relationships, and transition from one level to another is related to the development of the language.

Redaksiyaya daxil olub: 07.02.2019

Riyaziyyat təlimində analogiya metodunun öyrənilməsi və tətbiqinə dair

Azadə İsmayılova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: azavus1302@gmail.com

Rəyçilər: prof. A.S. Adıgözəlov,
r.ü.e.d., dos I.C. Mərdanov

Açar sözlər: təfəkkür, təlim, ənənvi təlim, metod, obyekt, növ, xassə, priyom, təcrübə, nəticə

Ключевые слова: мышление, обучение, традиционное обучение, метод, объект, вид, свойства, прием

Key words: thinking, learning, traditional training, method, object, type, essay, priyom, experience, outcome, опыт, результат

Şagirdlərlə əqlin bütün keyfiyyətlərinin inkişafı və təkmilləşməsi, təfəkkürün formalaşması üzrə iş aparmadan olarda fəal həyat mövqeyinin tərbiyə edilməsi mümkün deyil. Sürətlə inkişaf etməkdə olan elmimizin, texniki tərəqqimizin hərəkətverici, idarəedici qüvvəsi olacaq gəncliyi yetişdirmək bugünkü məktəbin başlıca məqsədidir.

Y.A.Komenski elə bir təlim qaydası tapmaq istəyirdi ki, insan təbiətinin vahid qaydası üzrə həyata keçirilə bilsin. O, belə zənn edirdi ki, vahid təkmilləşmiş metod ilə hamı irəli gedəcək. O vaxtdan indiyədək təlimi yaxşı qurulmuş mexanizimə bənzətmək cəhdləri çox olmuşdur.

Təlim prosesi çox mürəkkəb fəaliyyət sahəsi olmaqla kimə? nəyi? nə qədər? harada? nə vaxt? nə üçün? necə? suallarına cavab verir. Burada axırıncı sual təlimin metod və priyomları ilə əlaqədardır. Onun düzgün həlli çox mühüm məsələ olub, həyatı əhəmiyyətə malikdir. Vaxtilə akademik Y.K.Babanski təlim metodlarının seçilməsindən bəhs edərək yazırdı: "Söz metodları böyük həcmli informasiyanı çox qısa müddətdə çatdırmağa, öyrənelər qarşısında problemlər qoymağa, onların həlli yollarını göstərməyə imkan verir. Onlar məktəblilərin mücərrəd təfəkkürünün inkişafını təmin edir. Eyni zamanda, şifahi metoddan birtərəfli istifadə etmək, əyani-obrazlı və hərəkəti yaddaşı, əyani-obrazlı təfəkkür tipi olan şagirdlərin materialı mənimsəmələrini çətinləşdirir. Bu metodlar öyrənelərin bacarıq və vərdişlərinin inkişafını lazımınca təmin etmir.

Göründüyü kimi, o zamanlarda şagirdlərin fəallığını təmin edən metod və priyomlara üstünlük verilirdi. Bu gün elmi biliklərin səviyyəsi ilə məktəb təhsilinin məzmunu arasında kəskin ziddiyyət mövcuddur. Ona görə də müəllim təlimin məzmun və metodlarını böyük elmə uyğunlaşdırmağa çalışır.

Son illər inkişaf etmiş ölkələrin pedaqoqları təlim metodları axtarışındadırlar. Dünyanın tanınmış pedaqoq və psixoloqları təlimdə yüksək nəticənin əldə edilməsini təlim psixologiyasının, təlimin alqoritmləşdirilməsi sisteminin, təlimin optimallaşdırılmasının,

şagirdlərin idrak fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsinin, təhsilin idarə olunması nəzəriyyəsinin, əməyin elmi təşkilinin düzgün həll edilməsində görürlər.

Müəllim, ümumiyyətlə, öyrədən, təlim edən hər bir şəxs əksəriyyət tərəfindən qəbul olunmuş metodların mahiyyətini bilməli, konkret hal üçün müvafiq metodu seçməyi və ondan istifadə etməyi bacarmalıdır. Belə bir bacarıq təlim prosesindəki təsadüfiliyi aradan qaldırır, “hərənin öz metodu var” kimi qeyri elmi müddəanın özbaşnalığın qarşısını alır.

Metodun seçilməsi bir sıra faktorlarla bağlıdır. Metod şagirdlərdə problem məsələləri həll etməyə tələbat oymalı, onlara fikirləşməyi öyrətməlidir.

Riyaziyyatın tədris metodları dedikdə şagirdlərə riyazi bilik, bacarıq, vərdislər sisteminin verilməsi üsulları başa düşülür. Riyaziyyatın tədrisi metodlarına şagirdlərin “nümunə” üzrə hərəkət etməyi öyrənməyi lazım gələn hallarda və ya tədris materialını onların müstəqil mənimsəyə bilmədiyi hallarda müraciət etmək lazımdır. Riyaziyyat təlimində elmi idrak metodlarından daha tez-tez istifadə edildiyindən aşağıda bunların şərhini üzərində dayanaq. Adları birgə işlədilən müqayisə və analogiya – təfəkkürün məntiqi priyomları olaraq həm elmi tədqiqatlarda, həm də təlimdə geniş istifadə olunur. Analogiya yunan sözüdür, mənası uyğunluq, bənzəyişdir. Müqayisə analogiyanın tətbiqi üçün əsas hazırlayır.

Analogiya üzrə mühakimənin ümumi sxemi aşağıdakı kimidir.

A-nın a,b,c,d xassələri var;

B-nin a,b,c xassələri var;

Ehtimal ki, B-nin d xassəsidə var.

Göründüyü kimi, analogiya üzrə çıxarılan nəticə, yalnız ehtimal olunur. Həqiqətə bənzərdir. Doğruluğu yəqin deyildir, onlar elmi fərziyyə, induktiv mühakimə mənbələrindən biridir. Analogiyanın tamamilə etibarlı nəticələrə gətirən ən dərin növlərindən biri izomorfizmdir. Bu zaman obyektlər sisteminin birini ətraflı öyrənərək, biz bu öyrənməni izomorf obyektlər sisteminə tətbiq edə bilərik. Analitik həndəsə buna parlaq misal ola bilər. Analogiyadan alınan nəticə isbat olmalıdır.

Məqalənin aktuallığı. Analogiya metodundan istifadə şagirdlərdə əqli çevikliyi, intellektual elastikliyi, yaradıcı təfəkkürü inkişaf etdirir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Riyaziyyat elminin daxili məntiqi və riyazi fəaliyyətin idrak fəallığı ilə sıx əlaqəsi bu elmin demək olar ki, əksər mövzularının analogiya üsulu ilə yaxınlaşdırılmasının və hətta bu yolla yeni biliklərin, ideyaların alınmasının mümkün olduğunu göstərir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Təlimdə istifadə olunan analogiya metodu şagirdlərdə yeni bilik və ideyaların yaranmasına təkan verir.

Ədəbiyyat

1. A.S.Adıgözəlov. Məktəbdə riyaziyyat təliminin nəzəri əsasları. Bakı, 2018.
2. A.S.Adıgözəlov. Orta məktəbdə riyaziyyatın tədrisi metodikası. Bakı, 2009.
3. Y.Ş.Kərimov. Təlim metodları. Bakı, 2009.
4. N.M. Kazımov. Müqayisə priyomundan istifadə edilməsi. Azərtədrisnəşr, 1964.

A. Ширалиева

**Изучение и применение методологии
анalogии в обучении математике**

Резюме

Статья общеобразовательных школ посвященная обучению и использования методов аналогичных математических занятий. Этот метод предназначен для студентов с целью возникновения новых знаний и идей.

A. Shiraliyeva

Studying and applying analogy methodology in mathematics training

Summary

The article focuses on the application and use of general education schools as a method of analogy in math classes. The introduction of this method emphasizes the importance of creating new knowledge and ideas in the students.

Redaksiyaya daxil olub: 27.12.2018